

СТАНОВИЩЕ

от доктор Григор Найденов Григоров – доцент в Института за правни науки, БАН

на дисертационен труд на Георги Стоянов Хорозов – докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Гражданскоправни науки” на СУ „Св. Климент Охридски” (надолу – СУ), с научен консултант проф. д-р Огнян Ст. Герджиков, на **тема:** „Обезсилване на менителнични ефекти – материалноправни и процесуални аспекти”, за присъждане на образователната и научна степен '**доктор**' в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право.

Уважаеми членове на Научното жури,

Със заповед № РД 38-744 от 22. 12. 2015 г. на Ректора на СУ съм определен за външен член на научното жури (НЖ) за провеждане на процедурата за защита на дисертационния труд на Георги Стоянов Хорозов. На първото заседание си заседание НЖ взе решение да дам становище по дисертационния труд. В това си качество представям на вашето внимание моето становище.

1. Общо описание на представените материали

Представеният от докторанта комплект материали на хартиен носител е в съответствие с изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България. Отсъства единствено декларация за оригиналност на дисертационния труд, която вярвам ще бъде приложена към материалите, необходими за защитата.

2. Актуалност на темата, използвани методи на научно изследване, общ преглед на дисертационния труд

Дисертационният труд е първото в нашата теория всеобхватно изследване на института на обезсилване на ценни книжа по Глава петдесет и трета ГПК - както в процесуален аспект, като производство по обезсилване, така и в неговите материалноправни измерения във връзка с последиците от постановеното решение за обезсилване по отношение на правата и задълженията на участниците в

менителничното правоотношение – издател, платец, останалите задължени лица, притежателя на правата по обезсилената менителница и на лицето, което я държи. При неговото разработване докторантът е използвал методите на анализ и синтез, на индукция и дедукция, както и телеологичния метод на научно изследване - изследването е осъществено през призмата на точно формулираната цел на уредбата на обезсилване: не да се възстанови липсващият документ, а да се даде възможност на молителя да упражни правата си по него (с. 39). Сравнително скромно обаче е използван сравнителноправния и историческия метод. Скромнен е и анализът на съдебната практика във връзка с обезсилването.

Дисертационният труд съдържа увод, две глави и заключение. В него докторантът прави детайлен анализ на правната уредба на обезсилването на ценни книжа, открива празнини и редица неясноти в нея, установява редица проблеми във връзка с нейното прилагане и предлага решения за нейното подобряване и за решаване на установените проблеми. Анализът на правната уредба не е описателен, а изцяло аналитичен. Изпъкват прецизният юридически език и ясният стил на изложението в дисертацията и солидната аргументация на докторанта по спорни въпроси относно обезсилването. Впечатление правят способността на докторанта точно да „диагностицира” проблемите във връзка с приложението на правната уредба, както и ценното и сравнително рядко срещаното качество да поставя под съмнение наглед ясни и безспорни законодателни решения. Всичко това, заедно с формулираните точно цели на научното изследване и богатата правна култура на докторанта, е спомогнало за успешното решаване на поставените пред дисертационния труд задачи и за постигане на значими резултати.

В глава първа се изследва производството по обезсилване на заповедни ценни книги, постановените в него актове на съда и техните последици за молителя, останалите участници в менителничното правоотношение и за приносителя на менителницата. Докторантът определя точно обекта на производството по обезсилване – това са правата *върху*, а не правата по менителницата. На тази основа той очертава прецизно кръга на лицата, легитимирани да искат обезсилването на менителница (с. 33-47), както и предпоставките по чл. 560 ГПК за обезсилване. Във връзка с предпоставката „лицето да е лишено от владението върху ценната книга *въпреки волята му*” подкрепя заслужава изводът (с. 48), че лишаването от

владение на менителницата не трябва да е резултат от акт на разпореждане на приносителя с нея. Убедително е обоснован и изводът, че унищожаването на менителницата от искащия обезсилването ѝ не го лишава от правото му да иска нейното обезсилване (с. 52-55). Струва ми се обаче, че подобна хипотеза на обезсилване е по-скоро хипотетична – в този случай за засегнатото лице би било по-лесно да поиска издаването на нов екземпляр от менителницата по реда на чл. 525, ал. 2 ТЗ. Подкрепа заслужава и изводът за корективно тълкуване на чл. 561 ГПК във връзка с изискването в молбата за обезсилване да се опишат обстоятелствата, от които произтичат правата на молителя върху менителницата – в молбата следва да се посочи начинът на придобиване, а не обстоятелствата по придобиването на менителницата (с. 64-65). Докторантът очертава прецизно необходимите реквизити (свръх посочените в чл. 562 ГПК), които трябва да има заповедта на съда за неплащане (с. 72) и изяснява нейните 3 функции (с. 78). Обосновано е предложението *de lege ferenda* в необходимото съдържание на заповедта за неплащане да се добави още посочване на съда и описването на ценната книга (с. 73), както и изводите 1) за разширително тълкуване на чл. 568 ГПК според което съдът следва да отмени заповедта за неплащане и когато постанови решение за обезсилване на ценната книга (с. 83-84), и 2) че въпреки отсъствието на изрично правило в ГПК, отмяната на заповедта за неплащане трябва също да се обнародва в „Държавен вестник“ (с. 82-83). За първи път в доктрината е очертано действието на заповедта за неплащане като охранителен акт спрямо приносителя на ценната книга и задълженията по нея лица - тя освобождава платеща от задължението да плати, но не го освобождава от отговорност за приемане и за извършване на други действия по менителницата; заповедта обаче няма действие по отношение на приносителя на менителницата (с. 91). Подкрепа заслужават изводите относно лицето, което е легитимирано да оспори молбата за обезсилване и за предмета на оспорване (с. 101-103 - във вр. с тълкуването на чл. 564, ал. 1 ГПК), тезата (по спорния в доктрината въпрос) за спиране (не за прекратяване) на производството по обезсилване (с. 108-109), както и изводът за действието на решението за обезсилване и че то не е пълен сурогат на ценната книга (с. 119-123, с. 135-139, с. 141-146). Подкрепа заслужава и изводът, че засегнато от решението за обезсилване е само лицето, което има не само права върху менителницата, но и права по нея. Затова само това лице е

легитимирано да предяви иск по чл. 537, ал. 2 ГПК (с. 128), както и да упражни правата по чл. 567 ГПК в случай, че не е предявило своевременно правата си върху менителницата.

В глава втора на дисертационния труд е направено отграничаване на обезсилването на менителница (като особено охранително производство) от други производства (съдебни и извънсъдебни), както и тяхното взаимодействие, взаимна зависимост и приложното им поле. Значение за практиката имат отграничаването на производството по обезсилване от производствата, образувани по иска по чл. 471, ал. 2 ТЗ, по иск за недействителност на менителницата поради порок на волята на издателя, както и от исковите производства, свързани с претенции върху менителницата (с. 188 и сл.). Към тези отграничавания следва да се добави и отграничаването на обезсилването от обезпечителното производство, направено в глава първа (с. 78, 79 и 94, 95).

3. Приноси на разработката за науката и практиката

Дисертационният труд има редица приноси. Приносен характер имат изясняването на въпросите за действието на молбата за обезсилване и на заповедта за неплащане спрямо менителничното задължение, за последиците, които заповедта за неплащане има за менителничната давност, направеното предложение *de lege ferenda* за допълването на необходимото съдържание на заповедта за неплащане по чл. 562 ГПК (с. 73), както и прецизното отграничаване на производството по обезсилване от иска по чл. 471, ал. 2 ТЗ и изясняването на проблемите във връзка с приложното поле на двете производства (с. 174-182 и 185-188). Приносен характер има изясняването на същността и характера на иска по чл. 567 ТЗ – той не е менителничен, а *sui generis* иск и има основно обезщетителен характер (с. 156-158). Приносен характер за развитието на гражданското право и на общата теория на правото има и анализът във връзка с характера на правото на обезсилване на менителница.

4. Критични забележки и препоръки

Принципните ми бележки са следните:

1. Има разминаване в заглавието на дисертационния труд (обезсилване на менителнични ефекти...) и в това на автореферата (обезсилване на заповедни ценни

книги...), което като чели не е случайно. Между менителничните ефекти и заповедните ценни книги има допирни точки, но менителничните ефекти са само един от видовете ценни книжа, включени в родовото понятие „заповедни ценни книги“. От съдържанието на дисертационния труд се налага изводът, че той е посветен на обезсилването на менителница, а не на всички заповедни ценни книги, не дори и на обезсилването на всички менителнични ефекти. Този извод се налага и от факта, че в дисертацията не е изяснено понятието „заповедна ценна книга“, а то първо би следвало да се изясни, ако трудът беше посветен на обезсилването на всички заповедни ценни книги. От друга страна в глава Втора и в редица точки от съдържанието на дисертацията, изрично се говори за обезсилване на заповедни ценни книги. Би било добре съдържанието на дисертационния труд да се приведе в съответствие с действителния предмет на изследването – обезсилване на менителница. От тази гледна точка заглавието на дисертацията също не отразява точно предмета на изследване – то би следвало да бъде: „Обезсилване на менителница...“ защото поради спецификите на чека, някои от изводите, направени в дисертацията, не биха били верни в случай на обезсилване на чекове.

2. Във връзка с така нар. „вторично“ оспорване от трето лице на молбата за обезсилване по чл. 564 ГПК при висящ исков процес между молителя и третото лице, не споделям извода (с. 99, 100), че при подаден иск от третото лице срещу молителя за установяване на правата върху менителницата, молителят трябва да предяви отделен иск. Този извод се налага от буквалното тълкуване на чл. 564, ал. 2 ГПК, но не мисля, че той съответства на целта на закона. С оглед нуждата за процесуална икономия, законът следва да се тълкува разширително в смисъл, че наличието на висящо исково производство със същия предмет, по който молителят би предявил иск (за да се спази изискването на чл. 564, ал. 2) следва да се приеме за достатъчно основание за спиране на производството по обезсилване. Още повече, че между същите страни и със същия предмет, а вероятно и на същото основание, не би могло да се предяви втори иск.

3. Не е убедително твърдението (с. 101), че при заложно джирос на менителницата заложният джирант не може да оспори молбата за обезсилване при пропуск на джиратара да стори това. То не кореспондира на два други твърдения на докторанта: 1) че целта на обезсилването не е да се възстанови липсващият

документ, а да се даде възможност на молителя да упражни правата си по него (с. 39) и 2) че зложният джиратар държи менителницата както за себе си, така и за джиранта (с. 110). Зложният джирант има права по менителницата и след извършването на зложното джиро. Затова дори да приемем, че той не държи менителницата чрез зложния джиратар, той има интерес и следва да му се признае право да оспори молбата за обезсилване. В противен случай джирантът ще загуби менителничните икове към задължените по менителницата, а искът по чл. 567 ГПК, който не е менителничен, не гарантира в достатъчна степен неговото право да получи сумата по менителницата.

4. Необоснован е изводът (с.126), аргументиран доколкото разбирам с текста на чл. 531 ТЗ, че производството по обезсилване *прекъсва* менителничната давност в отношенията между молителя и задължените лица във връзка с вземанията му по менителницата. Той не кореспондира на извода, че обект на производството по обезсилване са правата върху, а не правата по менителницата. Член 531 ТЗ има предвид предявени менителнични *искове* и образувани въз основа на тях искиви производства, каквито молбата за обезсилване и производството по обезсилване не са. Като се държи сметка за основанията по чл. 116 ЗЗД за прекъсване на давността, не виждам законодателен мотив за прекъсване на менителничната давност, след което да започне да тече нова такава, а по-скоро за нейното спиране, защото докато трае производството по обезсилване молителят не може да упражнява правата си по менителницата – положение, което е най-близко до хипотезата на спиране на давността по чл. 115, ал. 1, б. „ж” ЗЗД.

5. Редица въпроси възникват във връзка със същността на правото да се обезсили менителницата (с. 159 и сл.). Докторантът приема, че то е *относително* и *материално*, но не дава отговор на въпроса кой е конкретният носител на кореспондиращото му задължение. Какво е съдържанието на това задължение? Как субективното материално право на обезсилване ще бъде защитено, ако не бъде удовлетворено от носителя на кореспондиращото му задължение? Твърди се, че то не е нито притезателно, нито потестативно. Тогава какъв вид е то, с оглед начина на неговото осъществяване? Би трябвало да бъде нов – непознат на гражданскоправната теория вид право. Съдът само съдействал на молителя да упражни правото си на обезсилване, не го създавал. Но може ли да се приеме, че

съдът е носител на задължението да извърши обезсилването? Ако съдът само съдейства при упражняването на правото на обезсилване, защо едва решението за обезсилване ще възстанови в имуществото на молителя правото му върху ценната книга (с. 165 и 166)? Двете твърдения си противоречат. Какво ще стане обаче, ако съдът откаже съдействие? Липсата на отговор на тези въпроси разколебава твърдението, че правото на обезсилване е материално право. На мястото на докторанта бих обсъдил аргументи за неговия процесуален характер като право, насочено към съда с искане за съдействие поради невъзможността на собственика на менителницата да упражнява правата си по нея. Упражняването на тези права се опосредява *от собствеността* върху менителницата и тяхното упражняване може да бъде накърнено само ако съдът откаже да даде *дължимото* съдействие като постанови решение за отказ да обезсили менителницата. Аргумент за процесуалния характер на правото на обезсилване е фактът, че при отказ на съда да обезсили менителницата молителят може да се защити *чрез жалба*. Ако приемем, че правото на обезсилване е материално, неговото нарушаване би следвало да се защити по исков ред.

6. Не споделям схващането (с. 209 и сл.), според което по същество правилата на чл. 560 ГПК били неприложими за обезсилването на поименни акции тъй като производството по обезсилване по чл. 560 се отнасяло само за ценни книги на заповед, а не за поименни ценни книги. Докторантът черпи аргументи от лимитативното изброяване на ценните книги на заповед в чл. 316 ТЗ, както и от факта, че законодателят прави(л) ясно разграничение между заповедните (по-точно ми се струва „търговските“) и инвестиционните ценни книги. Така по същество той оспорва характера на поименните акции *на/като* заповедни ценни книги. Смятам, че се допуска смесване между *поименни* ценни книги (те се прехвърлят само чрез цесия) и ценни книги *на заповед* (които се прехвърлят чрез джиро) от една страна и поименни акции и акции на приносител, от друга. Критериите за двете деления на ценните книги са различни. От гл. т. способа за прехвърляне на поименните акции, те са *заповедни* ценни книги, а не поименни книги (чл. 185, ал. 2 ТЗ). Казаното важи и за временните удостоверения, издадени срещу записаните акции на учредителното събрание на АД, които са винаги поименни и които след възникването на АД се прехвърлят по реда за прехвърляне на поименните акции

(чл. 187 ТЗ). От друга страна няма правен мотив, с оглед на който на инвестиционните книги (в частност на акциите) да се отнеме качеството на заповедни ценни книги. Не споделям и схващането, че лимитативното изброяване в чл. 316 ТЗ на заповедните ценни книги дисквалифицира акциите, временните удостоверения и облигациите като такива. Член 316 ТЗ изброява лимитативно *само търговските* ценни книги на заповед, а не всички ценни книги на заповед. Както от историческа, така и от нормативна и теоретична гл. т. е безспорно (поне досега), че поименните акции са заповедни ценни книги. При тях също важи принципът, че правото върху документа е условие за упражняване на правото по документа, и няма основание да ги изключим от приложното поле на обезсилването по чл. 560 ГПК. Не е аргумент в обратната посока и воденето на книга на поименните акционери от АД. Записванията в тази книга имат значение *само за АД*, но не и за отношенията между вписаното в книгата като акционер лице и трето лице във връзка с прехвърлянето на поименни акции. Прехвърлянето на акциите е действително в отношенията между прехвърлителя и приобретателя и без да бъде вписано в книгата на поименните акционери (аргум. от чл. 185, ал. 2 ТЗ). Затова е невъзможно да се установи кой е техният действителен притежател единствено от вписванията в книгата на поименните акционери - там като техен притежател може да е вписано и лице, което обективно не притежава акциите. Тази невъзможност обосновава интереса на действителния акционер - при разминаване между действителния притежател на акциите и лицето, вписано в книгата като акционер, да поиска обезсилване на акциите, от владението на които е лишен въпреки волята му.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направените критични бележки никак не омаловажават постигнатите научни резултати в дисертационния труд, на който давам висока положителна оценка. Той **съдържа значими** научно-приложни и научни резултати, които представляват оригинален принос и **отговарят на всички** изисквания чл. 6, ал. 3 на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), чл. 27, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ за присъждането на образователната и научна степен „доктор” на Георги Христов. Докторантът **притежава** задълбочени теоретични знания, демонстрира завидни практически и професионални умения по

гражданско и търговско право и граждански процес, както и качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** на проведеното изследване и постигнати резултати и приноси в дисертационния труд и **предлагам на уважаемото научно жури да присъди на** Георги Стоянов Хорозов **образователната и научна степен 'доктор'** в област на висше образование: 3. Стопански, социални и правни науки, професионално направление 3.6. Право.

28 февруари 2016 г.
гр. София

Рецензент:

доц. д-р Григор
Найденев Григоров